УДК 37.013.74:656.7.022

DOI 10.33251/2522-1477-2020-7-45-49

ЛОМАКІНА Марина Євгеніївна,кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
іноземних мов, доцент НАУ, Льотна академія
Національного авіаційного університету**СУРКОВА Катерина Вікторівна,**кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
інформаційних технологій, Льотна академія
Національного авіаційного університету

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ АВІАДИСПЕТЧЕРІВ

У роботі розглядаються методи та засоби формування мотивації навчальної діяльності майбутніх авіадиспетчерів. Проведено аналіз наукових досліджень стосовно проблем формування мотивації навчальної діяльності. Представлені методи та відповідні їм засоби формування мотивації навчальної діяльності майбутніх авіадиспетчерів.

Ключові слова: майбутній авіадиспетчер, навчальна діяльність, формування мотивації, методи формування мотивації, засоби формування мотивації.

Постановка проблеми. Фахівцями Національного бюро з розслідування авіаційних подій та інцидентів з цивільними повітряними суднами надаються рекомендації з попередження авіаційних подій з метою усунення чи уникнення потенційної загрози безпеці польотів, яка виявлена під час розслідування та аналізу авіаційних подій та інцидентів. Більшість рекомендацій загального характеру стосується питань людського фактору та направлена на: проведення розборів щодо обставин та причин події за результатами розслідування, повторне вивчення керівних документів, процедур, належного виконання чинних процедур, дотримання авіаційних правил та законодавства, проходження додаткового навчання та підвищення кваліфікації авіаційного персоналу, в тому числі і авіадиспетчерів. Тобто, однією з причин зниження рівня безпеки польотів залишається недостатній рівень професійної підготовки авіадиспетчерів. Практична діяльність встановлює до таких фахівців високі вимоги до професійних знань, навичок, умінь, що обумовлює необхідність вдосконалення професійної підготовки, зокрема необхідність формування позитивної внутрішньої мотивації навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему формування мотивації навчальної діяльності висвітлено багатьма науковцями, як психологами так і педагогами. Теоретичні та методологічні положення з проблеми формування мотивації навчальної діяльності досліджувались Л. Божович, П. Гальпериним, А. Марковою, Є. Ільїним, Н. Талізінною та ін. Дослідники проблем дидактики М. Дьяченко, І. Зимня, П. Підкасистий вважають, що успішність навчання багато в чому визначається мотивацією навчальної діяльності, тобто, мотивація навчання підвищує не тільки ефективність, але і якість навчання. Загальна теоретико-методологічна опрацьованість ключових напрямків проблеми формування мотивації навчання є базисом для розробки деяких нерозкритих методичних аспектів. Так, в рамках нашого дослідження це стосується опрацювання особливостей формування мотивації навчальної діяльності майбутніх авіадиспетчерів.

Мета статті. Провести аналіз наукової літератури та визначити основні методи та засоби формування мотивації навчальної діяльності у майбутніх авіадиспетчерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прагнення викладача до активної передачі знань неможливо здійснити, якщо при цьому немає активної діяльності самих студентів по засвоєнню знань, якщо студенти не усвідомлюють себе активними учасниками процесу, не бажають ними бути, в цьому випадку викладач не зможе забезпечити мотивацію і організацію такої діяльності, при цьому процес навчання практично не проходить, немає дидактичної взаємодії між учасниками процесу навчання.

Під мотивацією І. Зимня [2, с. 97] розуміє процес, в результаті якого певна діяльність набуває для індивіда відомий особистісний сенс, створює стійкість його інтересу до неї і перетворює зовні задані цілі його діяльності у внутрішні потреби особистості.

Одним із завдань діяльності викладача вищої школи як вважає М. Дьяченко [1, с. 134], є формування стійких мотивів навчальної діяльності студентів, обсяг навчального навантаження у вищих навчальних закладах досить великий, і потрібні дуже сильні мотиви, щоб його освоїти. І. Ільєсов [3] вважає, що при розробці навчального курсу використовуються в якості основи такі навчальні процедури, як з'ясування і відпрацювання знань і умінь, а якщо треба, і процедура мотивації (її зазвичай розглядають в разі вивчення особливо важкої теми). Для кожної процедури обираються і розробляються методи, форми і засоби навчання. Розрізняють внутрішню (навчальну) і зовнішню (позанавчальну) мотивацію. До внутрішніх мотивів можна зарахувати такі [3, с. 105]: особистісний розвиток (розширення світогляду і розвиток здібностей); пізнавальний інтерес (акцент на з'ясування); спеціально-діловий інтерес (акцент на відпрацювання умінь). Із зовнішніх мотивів найбільш значущі утилітарно-формальні (заради оцінок або диплома, необхідного для працевлаштування, отримання пільг, стипендій тощо); вираз особистих претензій, амбіцій, акцентів (бути першим, обов'язково досягти високого результату, спілкуватися з викладачами і товаришами по групі, звернути на себе увагу, бути, як усі, виконувати накази, задавати тон і т.д.); уникнення покарання.

При мотивації учнів викладач зазвичай намагається домогтися наступного [3, с. 106]: створити мотивацію у студентів, у яких відсутній інтерес до навчання; змінити мотивацію уникнення покарання або формальну мотивацію на змістовну, бажану, внутрішню; підвищити рівень внутрішньої мотивації до ентузіазму.

Вченими М. Дьяченко, Г. Селевко, В. Сластениною, П. Підкасистим та ін. наголошується, що на формування стійкої мотивації впливають такі чинники: зміст навчання, методика викладання, особистість викладача, стосунки в студентському колективі, досягнуті результати навчальної діяльності. Серед факторів, які безпосередньо впливають на формування позитивних мотивів до навчання, М. Дьяченко визначає [1, с. 137-138]: усвідомлення безпосередніх і перспективних цілей навчання студентами, теоретичної і практичної значущості засвоєних знань, емоційна форма викладу навчальної інформації, нарощування змісту і новизна наукової інформації, професійна спрямованість навчальної діяльності, підтримання допитливості і «пізнавального психологічного клімату» в навчальній групі.

Методи і прийоми формування мотивації студентів до навчання узагальнені в роботі О. Орлова, А. Агафоновой [5]:

- методи і прийоми, пов'язані зі стимулюючим впливом змісту навчального матеріалу;
- методи і прийоми проблемного навчання та інтерактивні;
- методи і прийоми, пов'язані із застосуванням наочних, дидактичних і технічних засобів навчання;
- методи і прийоми, засновані на спілкуванні, взаємодії педагога і студентів;
- методи і прийоми, що враховують міжколективні відносини.

Невід'ємною частиною процесу професійної підготовки є корекційна складова. Важливе значення формування мотивації при проведенні корекційних заходів відзначено багатьма вченими (Н. Ізотова, Т. Нікітіна, Л. Тернова, А. Артїщева, А. Іваницький, А. Кондратьєва, І. Крамаренко, А. Розумна, Л. Черкаська, І. Філіпенко та ін.).

А. Кондратьєва [4] зазначає, що при постановці мети корекції важливо враховувати мотивацію студентів, крім того дидактично зважені організація і проведення контролю та корекції навчання призводять до посилення позитивної мотивації студентів.

І. Філіпенко [6] розкриває, що істотне підвищення мотивації студентів до навчання відбувається за рахунок постійної діагностики їх знань і умінь, гласності результатів, змагальності та системи заохочень. З точки зору Л. Черкаської [7] в основі мотивації, організації та проведення корекції лежить інформація про реальний стан знань учнів.

При відборі методів, засобів формування мотивації майбутніх авіадиспетчерів враховувалися наукові положення по мотивації навчальної діяльності, особливості професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів як операторів складних систем управління, необхідність переважання внутрішніх мотивів навчально-пізнавальної діяльності над зовнішніми. Формування мотивації майбутніх авіадиспетчерів до навчання повинно проходити з використанням наступних методів: бесіди, навчальні дискусії, пояснення, приведення конкретних професійних ситуацій, методи проблемного навчання, інтерактивні методи, тестування.

Такий комплекс методів повинен забезпечуватися:

- стимулюючим впливом змісту навчального матеріалу (розкриття практичної значущості знань і способів дій в різних умовах діяльності; професійна спрямованість змісту, приведення реальних прикладів авіаційних подій, тісний міжпредметний зв'язок);
- активізацією навчального процесу (проблемний виклад матеріалу, роз'яснення цілей діяльності, постановка інформаційних і проблемних питань, створення проблемних ситуацій, організація роботи з різними джерелами інформації, застосування знань на професійній основі, використання ігрових форм занять);
- застосуванням комплексу засобів навчання (роздатковий матеріал, електронні засоби навчання, відео та аудіо засоби, корисні сайти за професійним спрямуванням та ін.), підготовка завдань з наочної інформації; управління самостійною роботою майбутніх авіадиспетчерів та ін.);
- взаємодією викладача і майбутніх авіадиспетчерів (заохочення, зауваження, осуд, пред'явлення навчальних вимог викладачем, створення ситуації успіху, надання допомоги, стимулювання викладачем постановки питань самими майбутніми авіадиспетчерами, підтримка їх починань і ін.);
- урахуванням відносин у навчальній групі (організація колективної роботи з планування та виконання навчальної та корекційної діяльності, проведення колективного обговорення підсумків навчання; реалізація взаємоконтролю і взаємодопомоги курсантів; опора на думку колективу курсантів і ін.).

Засоби навчання адекватно й максимально повно відображають ціль, завдання формування мотивації майбутніх авіадиспетчерів та зміст навчального матеріалу в засобах; відповідають реалізованим методам формування мотивації; враховують рівень підготовки майбутніх авіадиспетчерів; відповідають сучасному технічному рівню; забезпечують принципи наочності та доступності при використанні комплексу засобів; реалізують різні стратегії навчання при проведенні корекційних заходів; відповідають вимогам програм навчання з професійно-орієнтовних дисциплін.

При проведенні навчання майбутній авіадиспетчер повинен відчувати себе активним суб'єктом цього процесу, в цьому випадку навчальна діяльність набуває для майбутніх авіадиспетчерів особистісний сенс, створюється стійкість його інтересу до неї і перетворює зовнішньо задані цілі його діяльності у внутрішні потреби особистості, тобто відбувається посилення внутрішніх мотивів навчальної діяльності.

Позитивна зміна мотиваційної сфери майбутніх авіадиспетчерів в ході впровадження запропонованих методів та засобів відбувається в результаті активної участі майбутніх авіадиспетчерів в навчальних та корекційних процедурах, можливості самостійного вибору навчальних завдань відповідно до індивідуальних стратегій навчання, систематичного використання результатів зворотного зв'язку для повної інформованості про власні навчальні досягнення та ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, в ході аналізу та узагальнення вищезазначених досліджень визначено методи та засоби формування мотивації

майбутніх авіадиспетчерів до навчальної діяльності. Це досягається комплексом методів, які активізують навчальний процес, надають стимулюючий вплив на майбутніх авіадиспетчерів, організовують тісний контакт викладача і майбутніх авіадиспетчерів, діють з урахуванням відносин у навчальній групі майбутніх авіадиспетчерів. Подальшими напрямками дослідження вважаємо доопрацювання комплексу методів та засобів в ході їх включення в професійну підготовку.

Список використаних джерел

1. Дьяченко М. И. Психология высшей школы: Учебное пособие для вузов. Изд. 2-е, перераб. и доп. Минск: Изд-во БГУ, 1981. 383 с.
2. Зимняя И. А. Лингвopsихология речевой деятельности. М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. 432 с.
3. Ильясов И. И., Галатенко Н. А. Проектирование курса обучения по учебной дисциплине: Пособие для преподавателей. М.: Изд. корпорация «Логос», 1994. 208 с.
4. Кондратьева О. М. Методична система контролю і коригування знань та умінь студентів технічних спеціальностей у процесі навчання вищої математики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2006. 251 с.
5. Орлов А. А., Агафонова А. С. Ведение в профессиональную деятельность: Практикум по педагогике. Учебно-методическое пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2004. 256 с.
6. Філіпенко І. І. Комплексний контроль і корекція навчальної діяльності студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі вивчення загальної фізики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2007. 20 с.
7. Черкаська Л. П. Методика контролю та корекції навчальних досягнень з математики учнів основної школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2009. 20 с.

References

1. Dyachenko, M.I. (1981). Psihologiya vysshey shkolyi: Uchebnoe posobie dlya vuzov [High School Psychology]. Izd. 2-e, pererab. i dop. Minsk: Izd-vo BGU. 383 s. [Belarus].
2. Zimnyaya, I.A. (2001). Lingvopsihologiya rechevoy deyatel'nosti [Linguopsychology of speech activity]. M.: Moskovskiy psikhologo-sotsialnyiy institut, Voronezh: NPO "MODEK". 432 s. [in Russian].
3. Ilyasov I.I., Galatenko N.A. (1994). Proektirovanie kursa obucheniya po uchebnoy distsipline: Posobie dlya prepodavateley [Designing a training course on a subject]. M.: Izd. korporatsiya "Logos". 208 s. [in Russian].
4. Kondrat'yeva, O.M. (2006). Metody'chna sy'stema kontrolyu i kory'guvannya znan' ta umin' studentiv texnichny'x special'nostej u procesi navchannya vy'shhoyi matematy'ky' [Methodical system of knowledge and adjustment control and knowledge and skills adjusment of technical specialties students in the process of teaching higher mathematics]. dy's. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / Cherkas'ky'j nacz. un-t im. Bogdana Xmel'ny'cz'kogo. Cherkasy'. 251 s. [in Ukrainian].
5. Orlov, A.A., Agafonova A.S. (2004). Vedenie v professionalnuyu deyatel'nost: Praktikum po pedagogike. Uchebno-metodicheskoe posobie dlya studentov vysshih pedagogicheskikh uchebnyih zavedeniy [Introduction into professional activity]. M.: Izdatelskiy tsentr "Akademiya". 256 s. [in Russian].
6. Filipenko, I.I. (2007). Kompleksny'j kontrol' i korekciya navchal'noyi diyal'nosti studentiv vy'shhy'x texnichny'x navchal'ny'x zakladiv u procesi vy'vchennya zagal'noyi fizy'ky' [Complex control and correction of the students' educational activity at higher technical educational establishments in the process of studying general physics]: avtoref. dy's. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. / Nacz. ped. un-t im. M.P. Dragomanova. Ky'yiv. 20 s. [in Ukrainian].

7. Cherkas`ka, L.P. (2009). *Metody`ka kontrolyu ta korekciyi navchal`ny`x dosyagnen`z matematy`ky` uchniv osnovnoyi shkoly` [Methods of control and correction of educational achievements in mathematics of primary school pupils]: avtoref. dy`s. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / Cherkas`ky`j nacz. un-t im. Bogdana Xmel`ny`cz`kogo. Cherkasy`. 20 s. [in Ukrainian].*

LOMAKINA Maryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of National Aviation University, Assistant Professor of Foreign Languages Department, Flight Academy of the National Aviation University;

SURKOVA Kateryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Information Technology Department, Flight Academy of the National Aviation University.

METHODS AND MEANS FOR MOTIVATION FORMATION OF FUTURE AIR TRAFFIC CONTROLLERS' EDUCATIONAL ACTIVITY

Abstract. *The methods and means for motivation formation of future air traffic controllers' educational activity have been considered in this work. The analysis of scientific researches concerning problems of future air traffic controllers' educational activity has been carried out. Methods and corresponding means for motivation formation of future air traffic controllers' educational activity have been presented. The aim of the article is to conduct an analysis of the scientific literature and determine the main methods and means for motivation formation of future air traffic controllers' educational activity. Specialists from the National Bureau of Aircraft Accidents Investigation and Incidents with civil aircraft provide recommendations for the prevention of aviation events in order to eliminate or avoid a potential threat to flight safety that is identified in the investigation and analysis of aviation events and incidents. Most general recommendations relate to human factors and are aimed at: conducting investigations into the circumstances and causes of the incident as a result of the investigation, re-examining the governing documents, procedures, proper implementation of applicable procedures, compliance with aviation rules and legislation, additional training and qualification of aviation personnel including air traffic controllers. That is, one of the reasons for the decreasing of flight safety is the insufficient level of professional training of air traffic controllers' professional training. Practical activity imposes high demands on such specialists for professional knowledge, skills and abilities, which necessitates the improvement of professional training, in particular the need to form positive internal motivation of educational activity.*

Thus, in the course of analyzing and generalizing the above studies, the methods and means for motivation formation of future air traffic controllers' educational activity have been identified. This is achieved by a set of methods that activate the learning process, have a stimulating effect on future air traffic controllers, organize close contact with the trainer and future air traffic controllers, and act on the basis of relations in the training group of future air traffic controllers. We consider further development of the complex of methods and tools in the course of their inclusion in professional training.

Key words: *future air traffic controller, educational activity, motivation formation, methods for motivation formation, means for motivation formation*

*Одержано редакцією: 10.01.2020 р.
Прийнято до публікації: 23.01.2020 р.*